

ZSILLE GÁBOR

A megújulás vezéralakja

Ewa Lipska versei elé

A legutóbbi két évtizedben megrázóan látványos nemzedékváltás ment végbe a lengyel irodalomban. 2004-ben elhunyt a Nobel-díjas Czesław Miłosz, 2012-ben a szintén Nobel-díjas Wisława Szymborska. 1998-ban meghalt Zbigniew Herbert, 2014-ben Tadeusz Różewicz és Stanisław Barańczak – három olyan nagyság, akik csak a sors szeszélye folytán nem kaptak Nobelt. És ez csupán a költészet leszűkített veszteséglistája, melyhez társítható a prózáé, olyan eltávozott szerzőkkel, mint Sławomir Mrożek (2013), Gustaw Herling-Grudziński (2000) vagy Stanisław Lem (2006).

Aligha akad sok nemzet, amely az ezredfordulóról ilyen erős irodalmi névsort állíthatna össze... Kérdés persze, mi lesz ezután a lengyel költészettel és szépprózával – nyilván kiheveri a megroggyantó veszteséget, s megújul. Ahogy a magyar irodalom is túlélte, hogy az 1980-as években egymás után távozott Pilinszky, Zelk, Jékely Zoltán, Illyés, Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor, Márai...

A lengyel költészetben tehát a szemünk láttára formálódik az új nemzedék, az új iskola. Vonulatait és klasszikussá érő szerzőit még nem helyezhetjük el pontosan a térképen, csak legnagyobb élő „öregjeit”. Ők az egykori Új Hullám, másképpen a '68-as nemzedék szerzői, akik ma már a nyolcadik x-et taposják. (Ha életkori értelemben vett magyar társaikat keressük, a Kilencek költőire gondoljunk.) Közülük is kiemelkedik a varsói Bohdan Zadura, valamint három krakkói kiválóság: Adam Zagajewski, Ryszard Krynicki és jelen összeállításunk főhőse, Ewa Lipska.

A második világháborút követő ősszel, 1945 októberében született Krakóban. Az időszak sorsindító, Zagajewski Lvovban (Lembergben), Krynicki az ausztriai Sankt Valentinban látta meg a napvilágot. Az alapélmény Lipska tudatán is fel-felbukkanó nyomot hagy, jó példa erre egy címnélküli fiatalkori verse, indulása éveiből, saját fordításomban idézem:

Mi – a háború utáni nemzedék a szélesre tárt
tökéletes testi kényelemben
Sartre-t olvasgatunk és telefonkönyveket.

Irigyeljük mindazokat
kik kartoncsizmában
élték át a háborút.

Tanulmányait a krakkói Szépművészeti Főiskolán végezte, festészetet tanult. Első verseskötete 1967-ben jelent meg, alig huszonöt évesen pedig a lengyel Szépirodalmi Kiadó szerkesztője lett, hosszú esztendőkre. A nyolcvanas években irodalmi folyóiratoknál dolgozott, nemegyszer összetűzésbe keveredve a politikai hatalommal: *A sötétség csomagmegőrzője* című kötete például szamizdatként jelent meg 1985-ben egy varsói magánkiadónál.

1990-ben diplomáciai kiküldetést kapott Ausztriába: éveken keresztül szolgált Lengyelország bécsi nagykövetségének főtitkáraként, majd az ottani Lengyel Intézetet igazgatta. A Lengyel, illetve az Osztrák P.E.N. Clubnak egyaránt tagja lett. Az ezredfordulón végül hazaköltözött Krakkóba. Kimondottan termékeny szerző, évente jelentkezik új, vonzó kiállítású verseskötettel. Sokat elárul a szerző iróniájáról, ha kiemeljük néhányuk címét: *Eleven halál; A csendes ifjúság háza; Az idő ösztöndíjasai; A mizantróp vakációja; Emberek, kezdőknek.*

Pályája elején Lipska szívesen verselt szabályos, kötött szótagszámú strófákban, félrímes vagy asszonánccokkal építkező sorokat írva. Az első kötetek útkeresése után azonban szakított a kötött formákkal: a hetvenes évek óta következetesen szabadversekben alkot. Szívesen használ tömondatokat, ha úgy tetszik, szálkákban fogalmaz, gyakran mellőzi a központosítást. Kritikusi időről időre azzal a váddal illetik, hogy költészete kissé kimódolt. Ebben kétségtelenül akad némi igazság: olvasásakor vissza-visszatérően úgy érezzük, hogy hasonlatai, absztrakciói „ki vannak találva”, szakaszai „meg vannak csinálva”. És mégis: versei mindennek dacára eredetiek, elevenek, hatásosak. Végeredményben nem sterilek: olvasását követően azt tapasztaljuk, hogy egy-egy sora megfogott bennünket, napok óta kísér. Ha négyökrös szekéren zötyögünk, nem csupán csillagot választhatunk magunknak, de Lipska-mondatot is.